

Shoira Shams ijodida onomastik birliklar

Jabbarberganova Laylo Ravshanbekovna

UrDU magistratura o'zbek tili 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Maqolada zamonaviy o'zbek she'riyati yorqin namoyandalaridan biri Shoira Shams ijodida onomastik birliklar (antroponimlar, toponimlar, gidronimlar, teonimlar va boshqa o'ziga xos nomlar) ning qo'llanilishi, lingvopoetik vazifalari va badiiy-estetik mohiyati tahlil etiladi. Shoiraning she'r va g'azallarida onomastik birliklar orqali milliy madaniyat, tarixiy xotira, hissiyotlarning chuqurligi, ramziy ma'nolar ifodalanishi ko'rsatilgan. Tadqiqotda onomastik birliklarning poetik matnda metaforik, alluziv, emotsional va milliy identifikatsiya vositasi sifatidagi o'rni aniqlanib, ularning Shoira Shams lirikasidagi o'ziga xos xususiyatlari ochib berilgan. Natijalar zamonaviy o'zbek adabiyotida onomastikaning badiiy imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilishi mumkinligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Shoira Shams, onomastik birliklar, antroponim, toponim, lingvopoetika, badiiy obraz, milliy madaniyat, ramz, alluziya, o'zbek she'riyati, g'azal.

Abstract: The article analyzes the use of onomastic units (anthroponyms, toponyms, hydronyms, theonyms and other proper names) in the work of one of the brightest representatives of modern Uzbek poetry, the poetess Shams, her linguopoetic functions and artistic and aesthetic essence. It is shown that in the poems and ghazals of the poetess, onomastic units express national culture, historical memory, depth of emotions, symbolic meanings. The study identifies the role of onomastic units in the poetic text as a metaphorical, allusive, emotional and national identification tool, and reveals their specific features in the lyrics of the poetess Shams. The results show that they can serve to expand the artistic possibilities of onomastics in modern Uzbek literature.

Keywords: Poet Shams, onomastic units, anthroponym, toponym, linguopoetics, artistic image, national culture, symbol, allusion, Uzbek poetry, ghazal.

Аннотация. В статье анализируется использование ономастических единиц (антропонимов, топонимов, гидронимов, теонимов и других собственных имён) в творчестве одной из самых ярких представительниц современной узбекской

поэзии, поэтессы Шамс, её лингвопоэтические функции и художественно-эстетическая сущность. Показано, что в стихах и газелях поэтессы ономастические единицы выражают национальную культуру, историческую память, глубину эмоций, символические значения. Исследование выявляет роль ономастических единиц в поэтическом тексте как метафорического, аллюзивного, эмоционального и национального средства самоидентификации и раскрывает их специфические особенности в лирике поэтессы Шамс. Результаты показывают, что они могут служить расширению художественных возможностей ономастики в современной узбекской литературе.

Ключевые слова: Поэтесса Шамс, ономастические единицы, антропоним, топоним, лингвопоэтика, художественный образ, национальная культура, символ, аллюзия, узбекская поэзия, газель.

Kirish Onomastika – tilshunoslikning muhim bo‘limlaridan biri bo‘lib, o‘ziga xos nomlar (kishilar nomi, joy nomi, daryo nomi va h.k.) ni o‘rganadi. Badiiy adabiyotda, xususan she‘riyatda onomastik birliklar oddiy nomlash vositasi emas, balki chuqur poetik ma‘no, hissiyot, tarixiy xotira va ramziy qatlamlarni ifodalovchi muhim lingvopoetik vositaga aylanadi [1].

Zamonaviy o‘zbek she‘riyatida Shoira Shams (1978 yilda tug‘ilgan, Urganch davlat universiteti bitiruvchisi) ijodi o‘ziga xos lirik ohang, chuqur hissiyot va milliy ruh bilan ajralib turadi [2]. Uning “Orzular qoyasi”, “Javriki jondan o‘tgan kunlar” kabi to‘plamlari va ko‘plab g‘azallari o‘zbek adabiyotida muhim o‘rin egallagan. Shoira ijodida onomastik birliklar kam uchramaydi, lekin ular ko‘pincha ramziy, alluziv va emotsional yuklamaga ega bo‘lib, oddiy nomlardan farqli ravishda badiiy matnning ichki dunyosini boyitadi [3].

Maqolaning maqsadi – Shoira Shams she‘rlarida qo‘llanilgan onomastik birliklarni tizimli tahlil qilish, ularning poetik funksiyalarini aniqlash va ijodkorning badiiy olamini yanada chuqurroq ochib berishdan iborat.

Asosiy qism Shoira Shams ijodida onomastik birliklar asosan quyidagi turlarga bo‘linadi:

1. **Antroponimlar (kishilar nomlari)** Shoira Shams ijodida g‘azal va she‘rlarida antroponimlar ko‘pincha ramziy ma‘noda ishlatiladi. Masalan, klassik sharq she‘riyatidagi “Laylo”, “Majnun”, “Farhod”, “Shirin” kabi nomlar Shoira Shams

lirikasida ham uchrab turadi va ular o‘zbek o‘quvchisida chuqur assotsiatsiyalarni uyg‘otadi.

Masalan, bir g‘azalida: “Yoringa Laylo deb ataganlar ko‘p, Ammo mening dardim – o‘zgacha Majnunlik” [4]

Bu yerda “Laylo” va “Majnun” antroponimlari alluziv xususiyatga ega bo‘lib, muhabbatning azaliy va fojiali mohiyatini ifodalaydi. Shuningdek, shoir o‘z she‘rlarida o‘zbek xalq ertaklari va afsonalaridagi nomlarni (masalan, “Go‘ro‘g‘li”, “Alpomish”) ishlatib, milliy qahramonlik ruhini zamonaviy lirikaga singdiradi [5].

2. **Toponimlar va gidronimlar** Shoira Shams ijodida joy nomlari (toponimlar) ko‘pincha Vatanga, ona yurtga muhabbatni ifodalash vositasi sifatida keladi. Xorazm, Urganch, Amudaryo, Sirdaryo kabi nomlar uning she‘rlarida hissiyotlarning makoniy chegaralarini belgilaydi.

Misol uchun: “Amudaryo bo‘ylarida o‘sgan qizman, Daryo oqimi – mening yuragim oqimi” [6]

Bu yerda “Amudaryo” gidronimi shunchaki geografik nom emas, balki hayot oqimi, toza muhabbat, o‘zbek ayolining mustahkamligi ramzi sifatida talqin qilinadi. Shuningdek, “Xorazm” toponimi shoirning tug‘ilib o‘sgan yurti sifatida ko‘pincha nostalgi va faxr tuyg‘ularini uyg‘otadi.

3. **Teonimlar va mitologik nomlar** Shoiraning ba‘zi she‘rlarida diniy-mifologik nomlar (Alloh, Muhammad, Laylatul qadr va h.k.) ishlatiladi. Bu nomlar tasavvufiy ruhda talqin qilinib, insonning ichki olamini yoritishga xizmat qiladi.

Misol: “Laylatul qadr kechasida duo qilaman, Yuragimning shamini o‘chirmaslik uchun” [7]

Bu yerda “Laylatul qadr” teonimi ramziy ma‘noda muqaddas lahza, ilohiy nur va umid ramzi sifatida qo‘llanilgan.

4. **Zoonimlar va boshqa o‘ziga xos nomlar** Ba‘zan shoir hayvon nomlarini (masalan, “bulbul”, “simurg‘”, “sher”) ham onomastik birlik sifatida ishlatib, ularni ramziy ma‘noga ega qiladi. “Simurg‘” masalan, ulug‘ orzu va kamolot ramzi sifatida talqin etiladi.

Muhokama Shoira Shams ijodida onomastik birliklar oddiy nominativ funksiyadan tashqari quyidagi poetik vazifalarni bajaradi:

- **Alluziv funksiya** – klassik adabiyot va folklor bilan bog‘lanish [8];

• **Emotsional funksiya** – o‘quvchida nostalgi, faxr, muhabbat kabi kuchli tuyg‘ularni uyg‘otish;

• **Milliy identifikatsiya** – o‘zbek madaniyati va tarixini she’riy matnga singdirish;

• **Metaforik funksiya** – nom orqali chuqur falsafiy ma’nomlarni ifodalash [9].

Shoiraning uslubi shundaki, onomastik birliklar ko‘pincha takrorlanmaydi, lekin har birining joylashuvi va konteksti juda muhimdir. Bu holat uning ijodida so‘z tejankorligi va har bir nomning “og‘irligi” ni ko‘rsatadi.

Boshqa zamonaviy shoirlar (masalan, Halima Xudoyberdiyeva yoki Muhammad Yusuf) bilan solishtirganda, Shoira Shamsda onomastik birliklar ko‘proq tasavvufiy va milliy ruhda ishlatilganligi ajralib turadi [10].

Xulosa va takliflar Shoira Shams ijodida onomastik birliklar shoiraning badiiy olamining muhim qismini tashkil etadi. Ular orqali milliy madaniyat, tarixiy xotira, muhabbat va insoniy tuyg‘ularning chuqur qatlamlari ochiladi. Onomastik birliklarning lingvopoetik imkoniyatlari shoiraning g‘azal va she’rlarini yanada boy va ta’sirchan qilgan.

Takliflar:

• Shoira Shams ijodini onomastika nuqtai nazaridan monografik tadqiq qilish;

• Zamonaviy o‘zbek she’riyatida onomastik birliklarning umumiy tendensiyalarini solishtirma tahlil qilish;

• Ushbu birliklarni o‘quv darsliklari va adabiy tanqidda kengroq yoritish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Анданиёзова Д. Ўзбек шеърлятида ономастик бирликларнинг лингвопoeтик хусусиятлари. – Тошкент: Fan, 2018. – Б. 45–78.

2. Шоира Шамс. Орзулар қояси. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2015. – Б. 12–120.

3. Қодирова Ш. Замонавий ўзбек адабиётида ономастика масалалари // Филология масалалари. – 2020. – № 3. – Б. 56–68.

4. Шоира Шамс шеърлари (Telegram kanali Shoira Shams ijodi materiallari). – 2023–2025.

5. Мирзаев Н. Ўзбек фольклорида ономастик бирликлар. – Тошкент: Akademnashr, 2019. – Б. 89–112.

6. Шоира Шамс. Жавриким жондан ўтган кунлар. – Урганч: Хоразм, 2020. – Б. 34–56.
7. Абдуллаева У. Замонавий ўзбек лирикасида таассубий элементлар. – Тошкент: Университет, 2022. – Б. 120–145.
8. Жўраев Ж. Адабий матнда аллюзия ва ономастик бирликлар // Адабиётшунослик. – 2021. – № 4. – Б. 23–39.
9. Тошова Г. Бадиий матнда ономастик метафоралар. – Тошкент: TSUULL, 2023. – Б. 67–89.
10. Матякубова М. Ўзбек аёл шоирлари ижодида миллий рух. – Жиззах: JDP I, 2024. – Б. 101–130.

